

DIO CIBORIJA IZ ŽUPNE CRKVE SV. PELAGIJE U NOVIGRAĐU. Novigrad u Istri, Lapidarij

koji se izvodi ravnalom, trokutom i šestarom, prekrivajući plohe gustim geometrijskim motivima. Predromanički kipar ne poznaje treću dimenziju i volumen, a u rijetkim figuralnim motivima (križ ili kalež, ptica ili četveronožac) primjenjuje istovjetan pristup, klešuci plitki reljef na površini, sapet geometrijskom formom u igri umnažanja motiva do beskonačnosti. Reljefi prekrivaju velike površine, poglavito ciborija i oltarnih pregrada. Očuvani su u velikome broju, pretežito na obali, od Prevlake na J do Dragonje, ali i dublje u unutrašnjosti sve do Siska i Lobora; u izvornoj su funkciji očuvani posve izuzetno (oltarna pregrada u crkvi Sv. Martina u Splitu).

Oltarna pregrada, osim reljefa, na arhitravu ima često uklesan posvetni natpis koji pruža dragocjene podatke o vremenu i okolnostima gradnje, titularu crkve, donatoru i sl. U više od 80 zabata poznatih u Hrvatskoj pojavljuje se kompozicija s križem i sučelice postavljenim pticama, najčešće golubicama i paunovima. Pluteji većinom ponavljaju umnažanje tropnutih geometrijskih uzoraka; pojedini se ističu tematskim posebnostima. Veliki plutej iz zadarske katedrale u krupnim kasetama varira motive križeva i palmeta, a onaj iz Valbandona u Istri uz klasične predromaničke vijence s isprekidanom lozicom na pravokutnoj podlozi razvija asimetričnu kompoziciju s paunovima i križevima izrazito naivna izraza, svjedočeći o lokalnim značajkama.

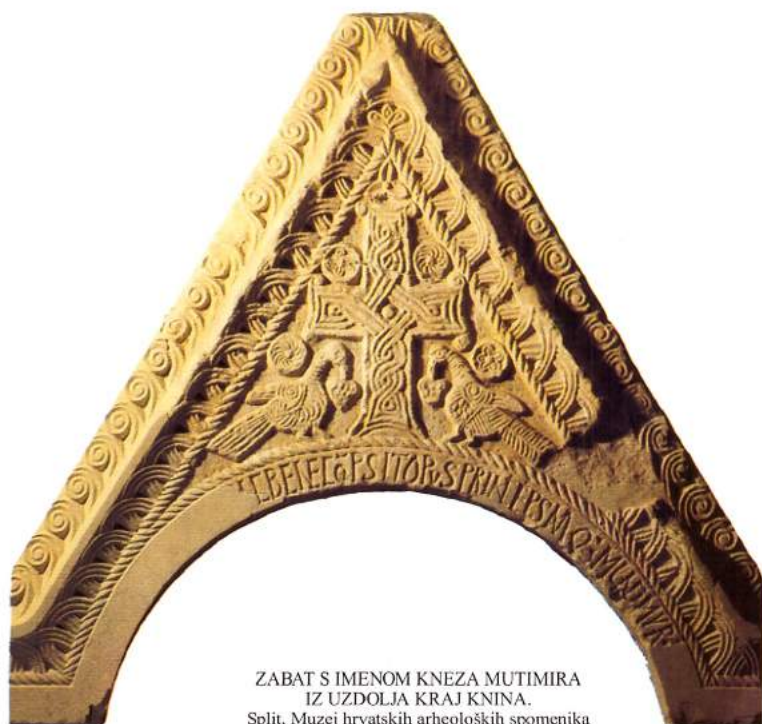
Ciborij je na izvornome mjestu očuvan samo u rapskoj katedrali. Premda preuređen i osuvremenjen u XVI. st., očuvao je tri arkade s gustim

ornamentima i rajskim pticama te piramidni pokrov s akroterijem. Kompoziciju oživljavaju prikazi životinja sapeti gustim ornamentima u kutovima arkada. Među mnogobrojnim primjercima arkada ciborija ili njihovih ulomaka očuvanih po hrv. lapidarijima ističu se oni iz Novigrada, Pule i Betike u Istri, Raba i Paga, a najbrojniji su primjerci iz Zadra, Trogira, Solina, Biskupije i Dubrovnika.

Već od druge pol. VIII. st. u Hrvatskoj se susreću izraziti primjerci klesarstva. Ciborij iz istarskoga Novigrada s natpisom biskupa Mauricija ili sarkofag u splitskoj krstionici s natpisom nadbiskupa Ivana svjedoče o zrelim dosezima kiparstva na hrv. obali. Arkade novigradskoga ciborija s nizom figuralnih prikaza lava, jednoroga, jelena, pauna, golubice i sl. sadržajno se i ikonografski vežu uz poznati ciborij u Cividaleu, te su očito rezultat utjecaja furlanskih radionica. Po motivu ukriženih ljiljana s druge se pak strane vežu i uz splitski sarkofag nadbiskupa Ivana, kojemu je pročelje ispunjeno četirima kasetama s takvim motivom. Istovjetni se motivi susreću i drugdje u Splitu, primjerice na ulomku sarkofaga u oltaru Sv. Dujue u katedrali ili pak pluteju u Arheološkom muzeju te se stoga opravdano može govoriti o splitskoj klesarskoj radionici. U skupini rane predromaničke skulpture ističe se i sarkofag u Zadru pokriven plitkim dvoslivnim poklopcem. Lice sanduka razdijeljeno je u šest arkada u kojima se smjenjuju motivi rozeta s motivima palmeta pod križevima, a na bočnim se stranicama pojavljuju i zoomorfni motivi. Nadgrobni spomenik splitskoga priora Petra predromanički klesar stvara od staroga ranokršć. sarkofaga s medaljonom u središtu, dodajući mu po dvije kasete s ukriženim ljiljanima po uzoru na sarkofag nadbiskupa Ivana. Sarkofag iz Bala u Istri ima niz arkada pod kojima su jednostavne palmete. Pročelje sarkofaga splitskoga nadbiskupa Ivana, sina Tvrdouhatova iz X. st., podijeljeno je također arkadama pod kojima su složeniji motivi križeva s palmetama, a u središnjoj natpis o pokojniku. U Zadru se čuva glomazni dvostruki sarkofag na kojemu se pod arkadama izmjenjuju geometrijski i simbolični zoomorfni motivi.

Razvitak predromaničke skulpture prati se sustavno od IX. st. s pomoću refelja uz koje je uklesan natpis, godina ili ime povijesne osobe. Tako natpis koji spominje suvladare Lava i Konstantina (813–820) na arkadi ciborija iz Ulcinja preciznije datira skupinu reljefa iz Dubrovnika, Kotora, Ulcinja i Prevlake. To su uglavnom arkade ciborija ili njihovi ulomci sa sučeljenim lavovima i bogatim ornamentalnim vijencima na kojima se uz pletere i kuke ističe ukras stiliziranih listova (kimationa). Na kotorskoj krstionici paunovi piju iz kaleža simbolizirajući euharistijsku gozbu, a na ulomku iz Komolca u Rijeci dubrovačkoj rustični ljudski lik davi lava. Legende LAV-VAL ili pak LEO-OEL na sučelice postavljenim lavovima svjedoče o upotrebi predloška u pozitivu i zrcalno, a u natpisima uz lat. pojavljuje se i natpis na hrv. jeziku.

Pojačana graditeljska i klesarska aktivnost zapaža se u IX. st. osobito na prostoru hrv. kneževine, gdje je ustanovljena djelatnost nekoliko klesarskih radionica. U doba kneza Trpimira isti su klesari opremili namještajem crkve u Plavnu i Vrpolju kraj Knina, crkvu na Lopuškoj glavici kraj Knina, u Rižinicama kraj Solina, Kašiću kraj Zadra i u Biogradu. Klesarije te

ZABAT S IMENOM KNEZA MUTIMIRA
IZ UZDOLJA KRAJ KNINA.
Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika